

RECENZE

Ars moriendi. Die Kunst, gut zu leben und gut zu sterben. Texte von Cicero bis Luther. Herausgegeben, eingeleitet und übersetzt von Jacques Laager. (Mit 11 Kupferstichen). Manesse Bibliothek der Weltliteratur, Manesse Verlag Zürich 1996, S. 270.

Jako klenoty světové literatury představuje J. Laager několik textů, přeložených s dvěma výjimkami (Savonarola – italština, Luther) z latiny, na něž lze s jistou anachronickou licencí vztáhnout genologické označení „ars moriendi“. Takovýto žánr sensu stricto vznikl až na počátku 15. století, avšak texty, zabývající se smrtí, její nevyhnutelností a smyslem, a pokoušející se o vyrovnání člověka s ní a s její neodvratností, vznikají vlastně už od počátku literární doby. Laager, pořadatel a překladatel textů, jež knížka přináší, začíná svou předmluvu Platónovým Sókratem (Faidón), úvahy o smrti však známe i z řecké tragédie a již i z Homéra, z některých starozákonních spisů a ze sumerského Gilgameše. Laagerova předmluva ukazuje na rozličná řešení lidského tragického pocitu v různých směrech řecké filozofie (zvláště Akademie – Epikúros), v latinsky artikulovaném stoicismu a konečně v křesťanství od augustinské patristiky k zrození víry v peklo a v očištěc a v různých konceptech křesťanské eschatologie. Ke slovu přichází reflexe *condicio humana* a marnosti všeho lidského (*vanitas*), konsolační projevy, pastorálně teologické návody pro kněze u lože umírajícího. Velmi případně se v předmluvě poukazuje na časnou stránku smrti a posmrtného života – jak ostatně napovídá podtitul publikace umění umírat znamená také umění dobrého života. S příchodem pozdního středověku, v souvislosti s vlivem morových epidemií, se objevuje „ars moriendi“ jako specifický žánr a zároveň s ním literární i výtvarné zobrazování motivu tance smrti.

Tento repertoár reflexí smrti a vztahu k situaci umírání představuje pak pořadatel i výběrem překládaných textů. Ty jsou uvedeny většinou velmi stručným medailonem autora a prezentací díla, z kterého je úryvek vzat. To ovšem vždy se zřetelem k intenci knížky, tedy k tematice smrti a umírání. Výbor začíná římskou travestií Akademie a *stoy* (Cicero, Seneca), pokračuje popisy vzorných umírání („Vorbildliches Sterben“ – Pseudo Melitonova Smrt Panny Marie – komentář zde upozorňuje na souvislost s novozákonními apokryfy, Augustinův popis Moničiny smrti z 9. knihy Vyznání, z Dialogů Řehoře Velikého popis smrti svatých Scholastiky a Benedikta, příslušný úryvek z Bonaventurovy Větší Legendy o sv. Františkovi). Následuje Anselmovi připisovaný pastorační návod pro přípravu umírajícího k cestě na věčnost, kde pořadatel upozorňuje na Anselmovu christocentrickou orientaci a na jeho teologii milosti, dále analogický text z o mnoho pozdějšího Gersonova *Opus tripartitum* a úryvek z *De imitatione Christi*. Mimořádně poučné pro každého, kdo se historií tohoto problému zabývá, jsou texty a zejména vyobrazení z ilustrované *Ars moriendi* z první poloviny 15. století: umírání se zde chápe jako bitevní pole mezi silami dobra a zla, mezi ďábelským pokušením a andělskou útěchou, jež se střetávají u lože nemocného. Výbor pokračuje Savonarolovým kázáním poté dvěma texty Erasma Rotterdamského, u nichž lze pozorovat onu pro tohoto autora typickou syntézu klasické humanity a křesťanství a zároveň christocentrický důraz a orientaci k Písmu. Končí německou promluvou Martina Luthera.

Texty i ilustrace doprovázejí poznámky, závěrem překladatel seznamuje edicemi (kde bylo možno, použil moderních a těch nejnovějších) a posléze s bibliografií.

Při osvěživé pestrosti jednotlivých kusů výboru je čtenář cílevědomě veden k tomu, aby nahlédl kontinuitu antické a křesťanské eschatologie individua a aby seznal její proměny a nové prvky, které do ní v jejím vývoji vstupují. Jacques Laager takto lapidárně ilustroval to, o čem moderní historiografie z nejrůznějších aspektů uvažuje již déle než třicet let, a představil tak toto téma i širší obci zájemců:

Jana Nechutová

Olomouc v době biskupa Jindřicha Zdíka. K 870. výročí nastoupení Jindřicha Zdíka na biskupský stolec olomoucký vydala Metropolitní kapitula u sv. Václava v Olomouci, 1996. 80 stran, obrazové přílohy, vložená mapka.

Vít Dohnal a Miloslav Pojsl přinášejí v reprezentační jubilejní publikaci výsledky interdisciplinárních výzkumů, jež vyvolala v posledních dvaceti letech rekonstrukce a restaurace tzv. Přemyslovského paláce v Olomouci. Palác byl zpřístupněn před deseti lety (v roce 1988 vydal M. Pojsl spolu s P. Michnou větší publikaci o Přemyslovském paláci, jeho archeologii a rekonstrukci), ale již i od té doby dospěli archeologové a historikové k novým poznatkům, jež jsou zde prezentovány spolu s ohlédnutím za starší historií těchto výzkumů od roku 1867, kdy byly objeveny zdi velké románské budovy, pozůstatek paláce, který byl považován za sídlo olomouckých úředních knížat, vybudované již na počátku 11. století. Dnes je však zjevné, že ačkoli světská stavba, hrad úředních knížat, zde skutečně již v 11. století stála, jsou objevené prvky jsou pozůstatkem pozdější románské stavby církevní, sídla olomouckých biskupů, jehož stavebníkem byl právě slavný Jindřich Zdík. Studie Víta Dohnala „Olomoucký hrad – sídlo úředních knížat a moravských biskupů“ (s. 9–38, něm. a angl. résumé, barevné obrazové přílohy) přesvědčivě ukazuje, „s jakou rychlostí se české kulturní prostředí dovedlo vyrovnávat s kulturními podněty, přicházejícími ze Západu“ (s. 12–13) – táž skutečnost, kterou dokazuje na poli literární historie činnost Zdikova skriptoria, např. tzv. Zdikův homiliář (podle závěrů, s nimiž přišli již dříve M. Flodr a J. Bistřícký).

Archeologické výzkumy jedinečně potvrzují to, co víme o Jindřichu Zdikovi z písemných pramenů, k nimž přihlíží ve své studii „Jindřich Zdík, biskup olomoucký 1126–1150“ Miloslav Pojsl (s. 47–66, seznam základní literatury, něm. a angl. résumé, náčrty autorových rekonstrukcí katedrály s biskupským palácem). Autor, historik s dlouholetou archeologickou a památkářskou praxí a jedinečný znalec středověké Olomouce, je nad jiné povolán k syntéze poznatků, skýtaných archeologií a prameny písemnými, ať literárními či diplomatickými. Upozorňuje na skutečnost, že pozůstatky románského paláce náležejí k nemnohým dokladům Zdikova působení v Olomouci. Přihlašuje se k názoru, dodnes ne zcela obecně přijatému, že Zdík byl synem kronikáře Kosmy a líčí jeho cestu k olomouckému biskupskému stolci, jeho úsilí při výstavbě nové katedrály, snahy o povznesení duchovního života v diecézi, charakterizuje jeho skriptorium a písemnosti z něj vzešlé, vypráví o biskupových sporech s moravskými úředními knížaty, jeho cestu do Svaté země a pobyt v Jeruzalémě, jeho vztah k řeholním pospolitostem a jeho klášterní založení, zejména premonstrátská. (Snad zbytečně vehementně, zdá se mi, odmítá M. Pojsl analogie, jež bývají vedeny mezi sv. Vojtěchem a Jindřichem Zdikem na základě spontánních příklonu jich obou k modelu „vita meditativa“ a touhy po klášterním ústraní – s. 55).